

بسم الرحمن الرحيم

ارزیابی امنیت غذایی در جهان

(با ضمیمه بحث اندازه امنیت غذایی خاورمیانه و شمال آفریقا)

نویسنده :

جمع نویسندگان فائز

ترجمه و تألیف:

دکتر حمیدرضا قلمکاری

پیشگفتار مترجم

امنیت غذایی چالش دیرینه کشاورزی در بسیاری از کشورهای جهان سوم از جمله ایران است که تا به حال، رشد فزاینده جمعیت و روند تولید محصولات غذایی است. به علت وضعیت آکولوژیک کشور ما و واقع شدن در منطقه‌ی خشک جهان می‌بایست توجه خاصی به امنیت غذایی کشور بشود. کشور ایران از ۴۱ پدیده ویژه بحران جهانی، ۳۵ بحران را در خود دارد و یکی از بدترین آن‌ها که زلزله‌ی خاموش نام دارد، ایران، جهانی اقلیمی است. بر این اساس کشور ما با این روند تا سال ۲۰۸۰ بین ۵۰ تا ۶۰ درصد کاهش تولیدات گیاهی خواهد داشت.

کتاب حاضر با هدف بررسی آخرین وضعیت امنیت غذایی در جهان انتخاب و ترجمه و تدوین گردیده است. آنچه خوشحال‌کننده است این است که بر اساس اطلاعات کسب شده، پیشرفت‌های به دست آمده در این حوزه نشان می‌دهند که پیوستن گرسنگی، ناامنی غذایی و سوء تغذیه به تاریخ و حذف کلی آن امکان‌پذیر است. اما چنانچه بخواهیم این رؤیا را به واقعیت مبدل

کنیم، کارهای فراوانی پیش رو داریم. تعهد سیاسی مسئولان مربوطه کشوری، مشارکت، بودجه کافی و اقدامات جامع، عناصر کلیدی در این تلاش‌ها هستند و ما در دستیابی به آن‌ها باید مشارکت فعال داشته باشیم.

بدین‌وسیله از کلیه همکارانم که در طول ترجمه و تدوین همراه این‌جانب بوده‌اند و تلاش‌وافر داشته‌اند و همچنین از جهاد دانشگاهی دانشگاه اصفهان به جهت تقبل نشر کتاب کمال تشکر و قدردانی را دارم. با امید به اینکه بتوان کتاب حاضر با توجه به جدید بودن اطلاعات آن مفید واقع شده و رانمایی برای محققین باشد.

دکتر حمیدرضا قلمکاری

زمستان ۹۴

فهرست مطالب

پیشگفتار مترجم	۵
چکیده	۱۱
مقدمه	۱۳
وضعیت سوء تغذیه در سراسر جهان (روند و چشم انداز)	۱۹
سنجش پیشرفت جهانی در رسیدن اهداف	۲۱
تفاوت‌های گسترده در میان مناطق	۲۴
پیشرفت به سمت اهداف بین‌المللی رفع گرسنگی	۲۶
جنوب صحرائی آفریقا: فاصله زیاد با اهداف رفع گرسنگی	۲۹
شمال آفریقا: تحقق اهداف رفع گرسنگی بین‌المللی با وجود بی‌توجهی	۳۳
جنوب آسیا: سطحی از پیشرفت، ولی بسیار کندتر از میزان مورد نیاز برای تحقق اهداف رفع گرسنگی بین‌المللی	۳۴
شرق و جنوب شرق آسیا: پیشرفت سریع و کلی در جهت اهداف رفع گرسنگی بین‌المللی	۳۵
قفقاز و آسیای مرکزی: بهبود سریع اقتصادی بازار، دستیابی به اهداف گرسنگی بین‌المللی را امکان پذیر کرده	۳۷
غرب آسیا: عدم پیشرفت در جهت اهداف رفع گرسنگی، با وجود میزان پایین سوء تغذیه	۳۸
آمریکای لاتین و کارائیب: اهداف بین‌المللی رفع گرسنگی، به دلیل پیشرفت سریع در آمریکای جنوبی تحقق یافته‌اند	۳۹
اقیانوسیه	۴۱
یافته‌های کلیدی وضعیت ناامنی غذایی در جهان	۴۲

۴۴	مقایسه روندهای سوء تغذیه و کم‌وزنی در کودکان
۴۵	الگوهای منطقه‌ای
۴۶	شمال آفریقا
۴۷	جنوب صحرای آفریقا
۵۱	قفقاز و آسیای مرکزی
۵۱	شرق آسیا
۵۳	جنوب آسیا
۵۶	آسیای جنوب شرقی
۵۷	غرب آسیا
۵۷	آمریکای لاتین و کارائیب
۵۹	اقیانوسیه
۶۲	یافته‌های کلیدی
۶۳	امنیت غذایی و تغذیه: محرک‌های تغییر
۶۷	رشد اقتصادی و پیشرفت در جهت اهداف امنیت غذایی و تغذیه
۶۸	رشد اقتصادی فراگیر و کاهش فقر
۷۵	نقش کشاورزی خانوادگی و کشاورزی درآمدها در امنیت غذایی و تغذیه
۸۰	ارتباط میان تجارت بین‌المللی و امنیت غذایی
۸۱	درس‌هایی از اصلاحات در سیاست‌های تجارت
۸۶	تجارت در زمینه بازارهای کشاورزی جدید
۸۷	روند حمایت اجتماعی بر رفع گرسنگی بین سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۵
۹۲	بحران‌های طولانی و گرسنگی
۹۳	شناخت بحران‌ها
۹۷	راه‌های تأثیر بحران‌ها بر امنیت غذایی
۱۰۱	چرا مقابله با ناامنی غذایی و سوء تغذیه در بحران‌های طولانی بسیار ضروری است؟
۱۰۴	یافته‌های کلیدی
۱۰۵	فقر و خط مشی اقتصادی در خاورمیانه و شمال آفریقا
۱۰۷	بررسی مختصر اقتصاد خاورمیانه و شمال آفریقا
۱۱۳	چه کسانی در منطقه متأخر هستند؟
۱۱۳	امنیت غذایی: وضعیت فعلی و سیر تکامل از ۱۹۷۰
۱۱۶	خط‌مشی‌های امنیت غذایی و کاهش فقر
۱۲۶	نتیجه‌گیری و راهکار منطقه‌ای
۱۳۰	تحلیل راهبردی امنیت غذایی در ایران
۱۳۱	جمعیت و جمعیت‌شناسی

۱۳۳.....	گرسنگی در ایران و روندهای تغذیه‌ای.....
۱۳۴.....	تولید مواد غذایی و تکیه بر تجارت بین‌المللی.....
۱۳۷.....	بخش کشاورزی در ایران.....
۱۳۸.....	تاثیر تحریم‌های بین‌المللی بر امنیت غذایی در ایران.....
۱۳۹.....	تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران.....
۱۴۱.....	سیاست‌های کشاورزی و مواد غذایی در ایران.....
۱۴۳.....	پیش‌بینی تا سال ۲۰۲۵.....
۱۴۷.....	سخن پایانی.....
۱۴۷.....	تدابیر سطح ناامن غذایی در ملل در حال توسعه.....
۱۵۰.....	ضمیمه ۱.....
۱۵۳.....	واژه نامه.....
۱۵۸.....	یادداشت‌هایی بر روی ضمیمه ۱.....
۱۶۵.....	منابع.....

چکیده

حدود ۲.۵ میلیارد نفر در سراسر جهان دچار سوءتغذیه می‌باشند که این رقم در طول دهه گذشته ۱.۷ میلیارد کاهش داشته و نسبت به سال‌های ۱۹۹۰ تا ۹۲، ۲۱۶ میلیون کمتر است. این کاهش در مناطق در حال توسعه، با وجود رشد جمعیت قابل توجه، برجسته‌تر است. در سال‌های اخیر، رشد اقتصادی کندتر و نه چندان فراگیر و همچنین بی‌ثباتی سیاسی در برخی مناطق در حال توسعه مانند آفریقای مرکزی و غرب آسیا، مانع از پیشرفت برنامه‌ها، است. تدابیر شده است.

سال ۲۰۱۵ پایان دوره نظارت بر اهداف توسعه هزاره است. در مناطق در حال توسعه به‌طور کلی، نسبت افراد دچار سوءتغذیه به کل جمعیت، از ۲۳/۳ درصد در سال‌های ۱۹۹۰ تا ۹۲ به ۱۲/۹ درصد کاهش یافته است. در برخی مناطق مانند آمریکای لاتین، مناطق شرقی و جنوب شرقی آسیا، قفقاز، آسیای مرکزی و مناطق شمالی و غربی آفریقا پیشرفت سریعی داشته‌اند. پیشرفت‌های کم‌تری در جنوب آسیا، اقیانوسیه، کارائیب و جنوب و شرق آفریقا ثبت شده ولی سرعت آن بسیار کندتر از آن بوده است که به هدف MDG 1c (Millennium Development Goal) سر به نصف رساندن نسبت افراد دچار سوءتغذیه مزمین دست یابد.

در مجموع ۷۲ کشور در حال توسعه از ۱۲۹ کشور یا بیش از نیمی از کشورهای تحت نظارت به هدف کاهش گرسنگی MDG 1c دست یافته‌اند. جهت تأمین این

اهداف شرایط سیاسی با ثبات و رشد اقتصادی اغلب با سیاست‌های حفاظت اجتماعی که گروه‌های جمعیتی آسیب‌پذیر را هدف قرار داده‌اند، همراه می‌گردند.

به‌طور کلی در مناطق در حال توسعه، دو شاخص MDG 1c، یعنی شیوع سوء تغذیه (PoU) و نسبت کودکان زیر وزن طبیعی زیر ۵ سال (CU5)، هر دو کاهش یافته‌اند. در برخی مناطق، از جمله شرق آفریقا، جنوب شرقی آسیا و آمریکای جنوبی، میزان ازدیاد دچار سوء تغذیه با سرعت بیشتری نسبت به نرخ کودکان زیر وزن طبیعی کاهش است که نشان می‌دهد هنوز باید برای بهبود کیفیت رژیم غذایی، شرایط بهداشتی و دسترسی به آب پاک، به ویژه برای گروه‌های جمعیتی فقیرتر تلاش نمود.

رشد اقتصادی عامل کلیدی موفقیت در کاهش سوء تغذیه است، ولی باید فراگیر بوده و فرصت‌ها را برای بهبود معیشت فقرا ایجاد نماید. کلید پیشرفت، افزایش بهره‌وری و درآمد خانواده‌های کشاورز خرده‌مالک است.

سیستم‌های حفاظت اجتماعی نقش مهمی در تقویت پیشرفت به سمت اهداف رفع گرسنگی و فقر (MDG 1) در تعدادی از کشورهای در حال توسعه داشته‌اند. حفاظت اجتماعی از طریق تهیه درآمد و دسترسی به تغذیه مناسب، مراقبت‌های بهداشتی و آموزش بهتر که به طور مستقیم به کاهش فقر، گرسنگی و سوء تغذیه کمک می‌کند، میسر می‌گردد. با بهبود ظرفیت‌های انسانی و کاهش اثرات صدمات اقتصادی، حفاظت اجتماعی توانایی فقرا را از طریق دسترسی به اشتغال، تقویت می‌کند.

در بسیاری از کشورهایی که در دستیابی به اهداف بین‌المللی رفع گرسنگی ناموفق بوده‌اند، یلایای طبیعی یا ناشی از دخالت بشر و یا به واسطه سیاستی منجر به بروز بحران‌های طولانی و افزایش آسیب‌پذیری و ناامنی غذایی در بخش‌های بزرگی از جمعیت شده‌اند. در چنین زمینه‌هایی، اقدامات برای حفاظت از گروه‌های جمعیتی آسیب‌پذیر و بهبود معیشت، به سختی اجرا شده یا مؤثر نبوده است.

مقدمه

روانشناسیت سالانه ناامنی غذایی (۲۰۱۵) در گزارش جهانی، به پیشرفت حاصل شده در حمایت دستیابی به اهداف رفع گرسنگی در سطح بین‌المللی پرداخته شد و آنچه باید در دستور کار توسعه پایدار پس از ۲۰۱۵ انجام شود، منعکس شده است.

کشورهای عضو سازمان ملل متحد، برای مقابله با گرسنگی جهانی دو تعهد اصلی را پذیرفته‌اند. نخستین تعهد در اجلاس جهانی غذا (WFS) در سال ۱۹۹۶ در رم که در آن ۱۸۲ دولت، به "ریشه‌کن کردن گرسنگی در کلیه کشورها، با این چشم‌انداز فوری که تعداد افراد دچار سوءتغذیه تا پیش از سال ۲۰۱۵ به نصف تعداد حاضر کاهش یابد" متعهد شدند. دومین مورد، تدوین نخستین هدف توسعه هزاره ۱ (MDG 1) توسط شورای سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۰ بود که از اهداف آن "کاهش نسبت افرادی که از گرسنگی رنج می‌برند به نصف تا سال ۲۰۱۵" است.

در گزارش تحلیلی حاضر، به بررسی پیشرفت حاصل شده از سال ۱۹۹۰ در هر کشور و منطقه و همچنین در تمام جهان به‌طور کلی پرداخته می‌شود. نخست، خبر خوب این است که به‌طور کلی، تعهد برای به نصف رساندن درصد افراد گرسنه، یعنی دستیابی به هدف هزاره اول، در سطح جهانی تقریباً حاصل

شده است. مهم‌تر آنکه، ۷۲ کشور از میان ۱۲۹ کشور تحت نظارت از نظر میزان پیشرفت، به هدف‌های مشخص‌شده در این برنامه دست یافتند. ۲۹ مورد از این کشورها نیز به هدف بلند پروازانه‌تر WFS در دست‌کم به نصف رساندن تعداد افراد دچار سوءتغذیه در جمعیت‌های خود نیز دست یافته‌اند.

تفاوت‌های ایجادشده در اثر پیشرفت برنامه‌های بین‌المللی، نه تنها در میان تک کشورها، بلکه در سراسر مناطق و نواحی نیز رخ داده‌اند. شیوع گرسنگی در آسیای مرکزی، شرقی و جنوب شرقی و همچنین در آمریکای لاتین به سرعت کاهش یافته است. در آفریقای شمالی، در طول دوره‌های نظارت MDG و WFS ۱ شاخص گرسنگی در سطح پایینی حفظ شده است. سایر مناطق، شامل کارائیب، اقیانوسیه و آسیای غربی، پیشرفت‌هایی کلی البته با سرعتی کمتر مشاهده می‌گردد. ولی در ده منطقه آسیای جنوبی و جنوب صحرای آفریقا، با وجود گزارش‌های موفقیت‌فراوانی که در سطح کشور و نواحی گفته می‌شود، پیشرفت در کل کند بوده است. در بسیاری از کشورهایی که پیشرفت اندکی داشته‌اند، عواملی مانند جنگ، ناآرامی‌ها و آوارگی پناهندگان، اغلب موجب خنثی شدن تلاش‌ها در جهت کاهش گرسنگی شده و حتی گاه میزان گرسنگی را افزایش داده است.

با این حال، پیشرفت در جهت هدف MDG 1c تنها با اندازه‌گیری سوءتغذیه یا گرسنگی، سنجیده نشده و با شاخص دیگری که سنانگ فراهانی کودکان زیر وزن طبیعی کمتر از ۵ سال است، نیز ارزیابی می‌گردد. پیشرفت در مورد این دو شاخص مشابه بود، ولی در خصوص سوءتغذیه اندکی سریع‌تر بوده است. اگرچه این دو شاخص به‌طورکلی در جهان به موازات یکدیگر حرکت کرده‌اند ولی در سطح منطقه‌ای به دلیل عوامل متفاوت تعیین‌کننده کم‌وزنی کودکان، به طور قابل توجهی با یکدیگر اختلاف پیدا کرده‌اند.

با وجود پیشرفت‌های کلی، گرسنگی همچنان چالشی هرروزه برای تقریباً ۷۹۵ میلیون نفر در سراسر جهان، از جمله ۷۸۰ میلیون نفر در مناطق در حال توسعه است؛ بنابراین ریشه‌کن کردن گرسنگی باید از تعهدات مهم تصمیم‌گیرندگان در تمامی سطوح باشد.

در وضعیت ناامنی غذایی جهان در این سال، نه تنها پیشرفت به دست آمده را تخمین می‌زنیم، بلکه مشکلات باقی‌مانده را نیز شناسایی نموده و توصیه‌هایی را برای رفع این مشکلات ارائه می‌دهیم. به طور خلاصه باید گفت که برای حل ناامنی غذایی در مناطق مختلف راه حل یکسانی وجود ندارد. باید مداخلاتی از جمله موجود بودن مواد غذایی و دسترسی به آن و همچنین چشم‌انداز توسعه بلند مدت‌تر، برای شرایط هر منطقه در نظر گرفته شود. رویکردها باید مناسب هر جایی بوده و با تعهد سیاسی لازم همراه شوند تا ضامن موفقیت باشند.

بنابراین برای ریشه‌کن کردن گرسنگی و دستیابی به امنیت غذایی در تمام ابعاد آن، اقدامات زیادی باید انجام شود. در این گزارش عواملی کلیدی که تا به امروز تعیین‌کننده موفقیت در دستیابی به هدف رفاه گرسنگی MDG 1c بوده‌اند، نیز شناسایی شده و راهنمایی‌های لازم در مورد اینکه کدام سیاست‌ها را باید در آینده مورد تأکید قرار داد ارائه می‌شود.

پیشرفت جهانی و رشد فراگیر، فرصت‌هایی را برای افرادی با دارایی‌ها و مهارت‌های ناچیز فراهم کرده و معیشت و درآمد فقرا به ویژه در بخش کشاورزی را بهبود می‌بخشد. لذا، این یکی از اثربخش‌ترین ابزار برای مبارزه با گرسنگی و ناامنی غذایی و رسیدن به توسعه پایدار است. افزایش بهره‌وری منابع و زمین‌های کشاورزی متعلق به خانواده‌های کشاورز خرده‌مالک، ماهیگیران، ساکنین مناطق جنگلی و ترویج یکپارچگی اقتصاد روستایی آن‌ها

از طریق گسترش بازارهای کوچک و بزرگ با عملکرد خوب، عناصر ضروری رشد فراگیر می‌باشند.

حمایت‌های اجتماعی به طور مستقیم به کاهش گرسنگی و سوءتغذیه کمک می‌کنند. افزایش ظرفیت‌های انسانی و ترویج امنیت درآمد، موجب تقویت توسعه اقتصادی محلی و توانایی فقرا برای تضمین کار مناسب و در نتیجه سهمیم بودن در رشد اقتصادی می‌شود. سیاست‌های "برد-برد" فراوانی در ارتباط کشاورزی خانوادگی و حمایت‌های اجتماعی وجود دارد. این وضعیت‌ها شامل خرید از کشاورزان محلی برای تأمین غذای مدارس و برنامه‌ای دیجی انتقال پول نقد برای خرید نقدی از کشاورزان یا پرداخت نقدی برای کاربران است که به جوامع امکان می‌دهند تا محصولات غذایی محلی را خریداری نموده و اقتصاد خانوار را ارتقا بخشند.

در طول بحران‌های صرلانی ناشی از مناقشات و بلایای طبیعی، ناامنی غذایی و سوءتغذیه، بزرگتر جله می‌مایند. لذا این چالش‌ها نیاز به تعهد سیاسی قوی داشته و اقدامات اثربخش را می‌طلبند.

به‌طور کلی تر، پیشرفت در مبارزه با ناامنی غذایی نیازمند اقدامات هماهنگ و تکمیلی از سوی تمام مراجع ذینفع است.

اخیراً تعهدات جدید اصلی برای کاهش گرسنگی، در سطح منطقه‌ای انجام شده است، مانند آمریکای لاتین عاری از گرسنگی، ابتکار کارائیب، مشارکت همگانی در آفریقا برای پایان دادن به گرسنگی تا سال ۲۰۲۵، طرح به صفر رساندن گرسنگی در غرب آفریقا، چالش به صفر رساندن گرسنگی در آسیا و اقیانوس آرام و طرح‌های آزمایشی در بنگلادش، جمهوری دموکراتیک خلق لاوس، میانمار، نپال و تیمور شرقی. به علاوه کشورهای دیگر طرح‌های بیشتری در حال انجام است تا گرسنگی را تا سال ۲۰۲۵ یا ۲۰۳۰ ریشه‌کن نمایند.

این تلاش‌ها شایستگی حمایت آشکار سازمان‌های بین‌المللی را داشته و از حمایت‌های داخلی نیز برخوردار می‌باشند تا ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ملی برای افزایش ضریب موفقیت برنامه‌ها تقویت گردند. پیشرفت‌های به‌دست‌آمده از سال ۱۹۹۰ نشان می‌دهند که پیوستن گرسنگی، ناامنی غذایی و سوءتغذیه به تاریخ و حذف کلی آن امکان‌پذیر است. این پیشرفت‌ها همچنین نشان می‌دهند چنانچه خواهیم این رؤیا را به واقعیت مبدل کنیم، کارهای فراوانی پیش رو دارد. تعهد سیاسی، مشارکت، بودجه کافی و اقدامات جامع، عناصر کلیدی در این تلاش‌ها هستند و ما در دستیابی به آن‌ها باید مشارکت فعال داشته باشیم.